

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Webartikel 2013

Uitgaven voor onderwijs 2012

Trends en ontwikkelingen

Daniëlle Andarabi-van Klaveren

6-12-2013 gepubliceerd op cbs.nl

Langzaam krijgt de economische crisis invloed op de uitgaven voor onderwijs. Om de overheidsuitgaven op orde te krijgen, moeten de onderwijsbudgetten van Rijksoverheid en gemeenten omlaag en moeten zij kosten overdragen aan onderwijsinstellingen, bedrijven en huishoudens. In dit artikel worden de trends in de onderwijsuitgaven in Nederland en in Europa geanalyseerd.

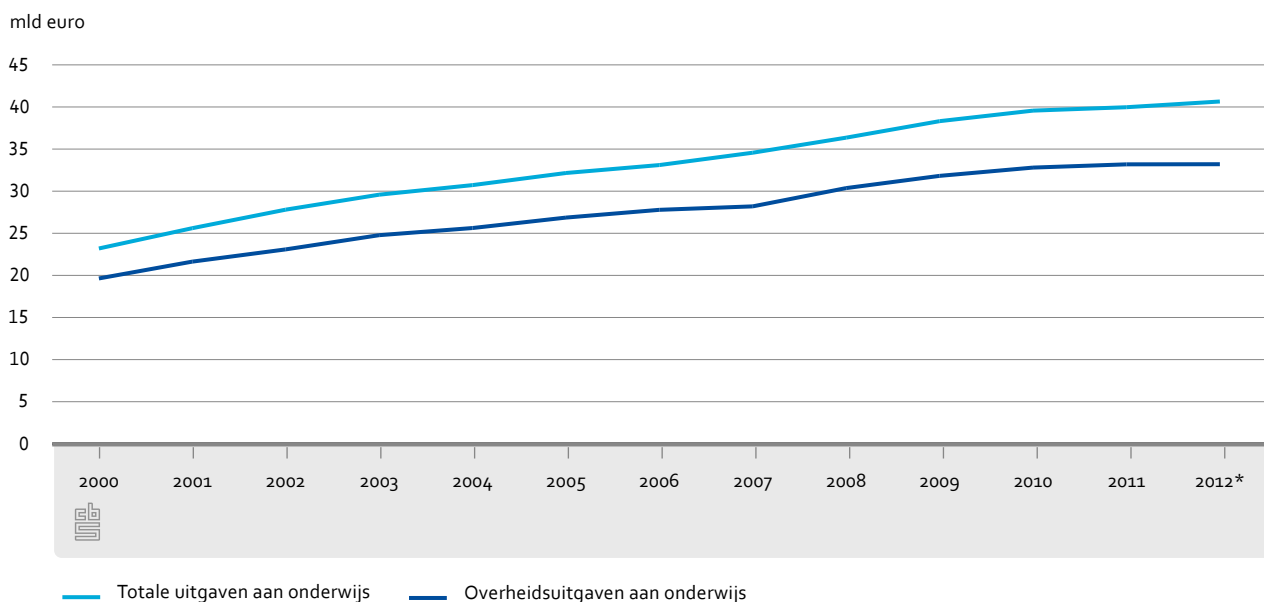
1. Onderwijsuitgaven in Nederland

1.1 Overheidsuitgaven aan onderwijs bijna niet gestegen in 2012

Aan het begin van de economische crisis, die in 2008 begon, bezuinigde de overheid niet direct op onderwijs. Onderwijs werd gezien als een economische en sociale investering waarvoor het budget gehandhaafd moest blijven. Daarbij was de overheid gebonden aan verplichtingen die al voor aanvang van de crisis waren aangegaan.

Pas vanaf 2011 stagneert de ontwikkeling van de overheidsuitgaven aan onderwijs. Dit is deels het gevolg van bezuinigingen, deels van verschuivingen van het moment van betalen.

1.1.1 Totale uitgaven en overheidsuitgaven aan onderwijs

In vergelijking met 2010 heeft de overheid in 2011 minder uitgegeven aan de bekostiging van onderwijsinstellingen. Het hoger onderwijs ontving meer, het basisonderwijs minder. De totale overheidsuitgaven aan onderwijs stegen in 2011 echter wel door de vooruitbetaling aan vervoersbedrijven voor de OV-studentenkaart van 2012 en 2013. Deze vooruitbetalingen

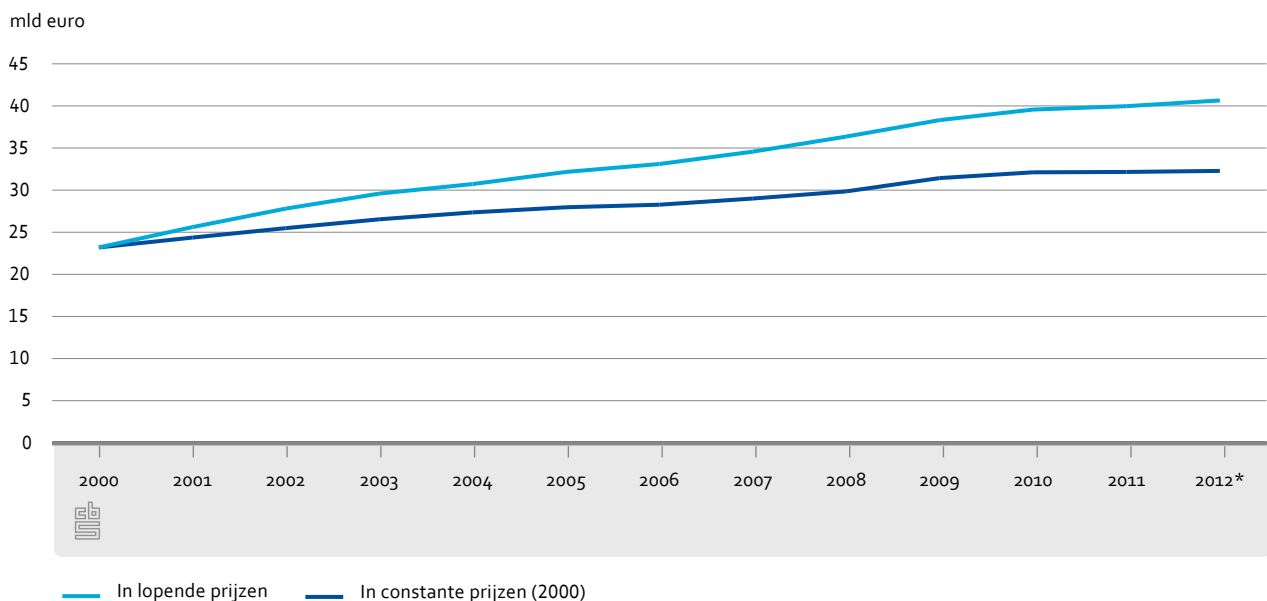
komen regelmatig voor, maar wisselen in omvang en verstoren het patroon van de overheidsuitgaven. In 2011 werd 500 miljoen euro vooruitbetaald voor 2012 en 2013, terwijl de vooruitbetalingen voor de OV-studentenkaart in 2011 rond 200 miljoen euro bedroegen. De vooruitbetaling in 2011 had daarmee een sterker positief effect op de ontwikkeling van de overheidsuitgaven dan in andere jaren.

In 2012 stegen de overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen in alle sectoren. De totale overheidsuitgaven aan onderwijs zijn echter nauwelijks gestegen doordat de uitgaven aan subsidies en fiscale regelingen daalden. Nederland heeft in 2012 minder Europese subsidies ontvangen en daardoor ook minder uitgegeven voor scholing en opleiding ter bestrijding en voorkoming van jeugdwerkloosheid. Bovendien bezuinigde de overheid op de kinderopvangtoeslag. Daarmee daalde indirect de bekostiging van educatieve activiteiten voor driejarige kinderen in de kinderopvang.

De overheid doet de meeste uitgaven voor onderwijs en oefent daardoor de grootste invloed uit op de hoogte van de totale onderwijsuitgaven in Nederland. Doordat de ontwikkeling van de overheidsuitgaven na 2010 afvlakt, nemen de totale uitgaven aan onderwijs ook beperkt toe, reëel gezien, los van inflatie, zelfs bijna helemaal niet.

In 2012 is in totaal ruim 40 miljard euro uitgegeven aan onderwijs. Dit is 6,8 procent van het bruto binnenlands product (bbp).

1.1.2 Totale uitgaven aan onderwijs

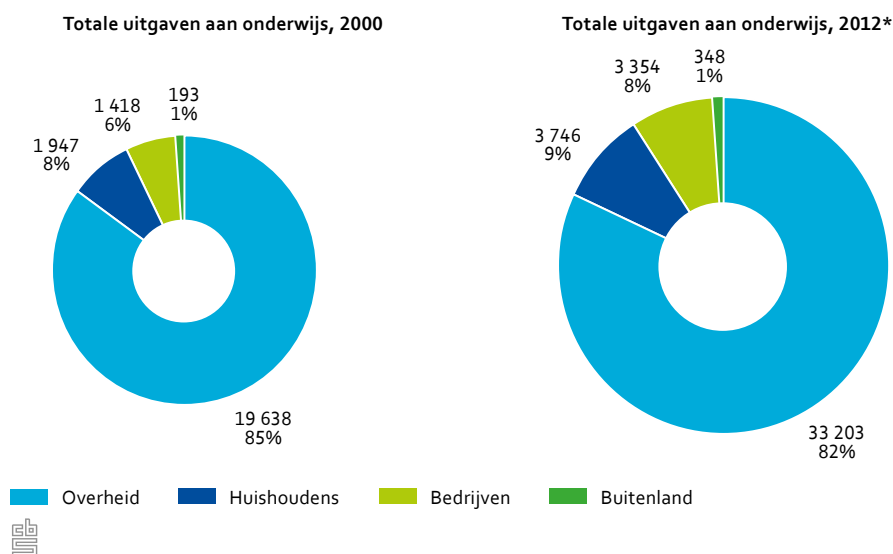
1.2 Aandeel private sector in onderwijsuitgaven stijgt

De totale uitgaven aan onderwijs zijn in 2012 1,8-maal zo hoog als in 2000. Het aandeel van de private sector¹⁾ steeg in die periode van 15 procent naar 18 procent. Studenten in het hoger

¹⁾ Huishoudens (ouders en leerlingen/studenten), bedrijven en organisaties in het buitenland.

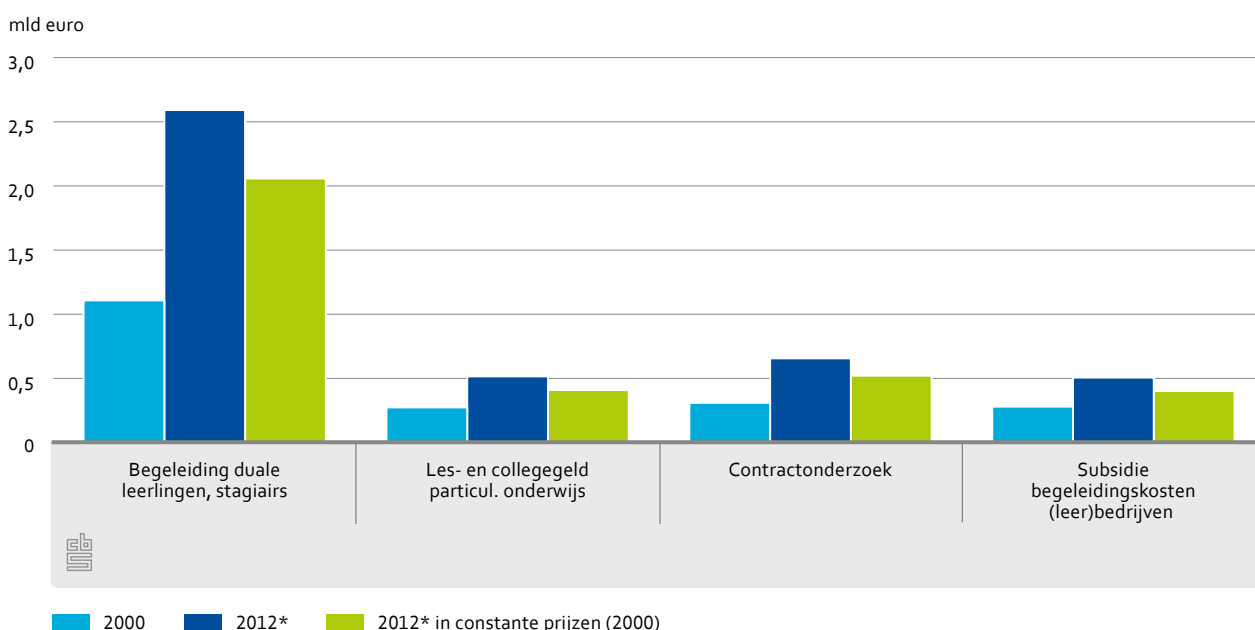
onderwijs betaalden vooral meer collegegeld, in totaal 800 miljoen euro meer. Hun uitgaven voor boeken en overige studiematerialen stegen met bijna 200 miljoen euro.

1.2.1 Verdeling totale uitgaven aan onderwijs (mln euro)

Voor bedrijven zijn vooral de kosten van de begeleiding van duale leerlingen en stagiairs sterk gestegen doordat zowel het aantal deelnemers, de gemiddelde begeleidingstijd als de loonkosten van de praktijkbegeleiders zijn toegenomen. Bedrijven die stage- en werkplekken creëren voor jongeren en daarmee jeugdwerkloosheid bestrijden of voorkomen, kunnen van de Europese Unie subsidie ontvangen als tegemoetkoming in de kosten. In 2012 kregen bedrijven, vanwege uitputting van het budget, echter fors minder EU-subsidie in vergelijking met 2011 (190 miljoen euro minder).

1.2.2 Uitgaven en ontvangsten van bedrijven voor onderwijs en onderzoek

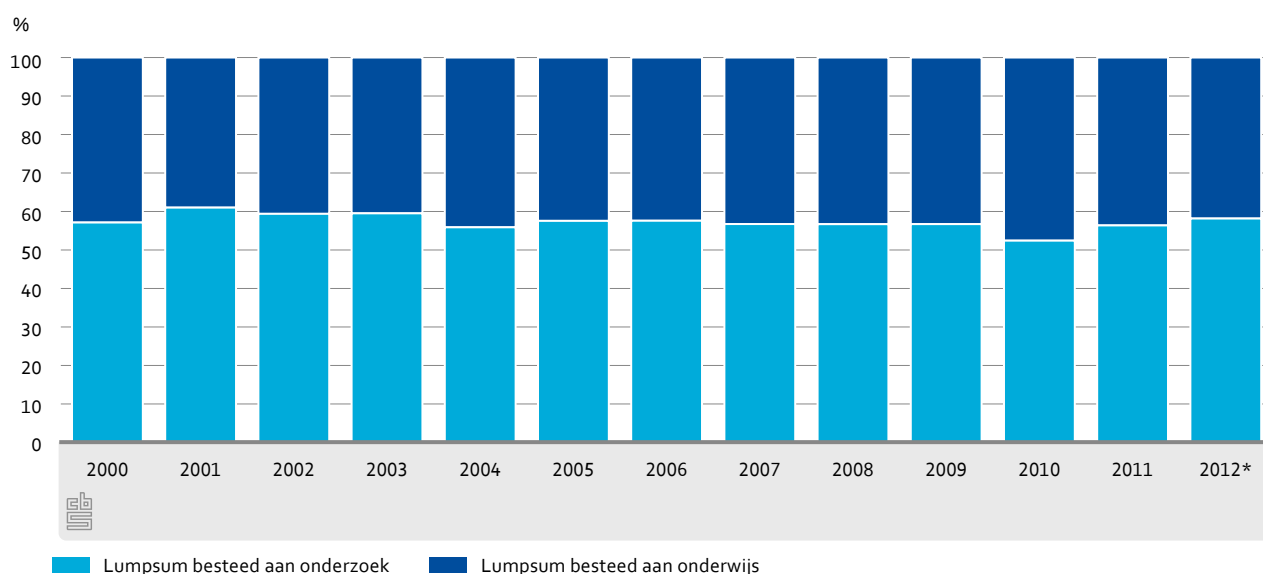

1.3 Lumpsum universiteiten besteed aan onderzoek groeit vanaf 2011

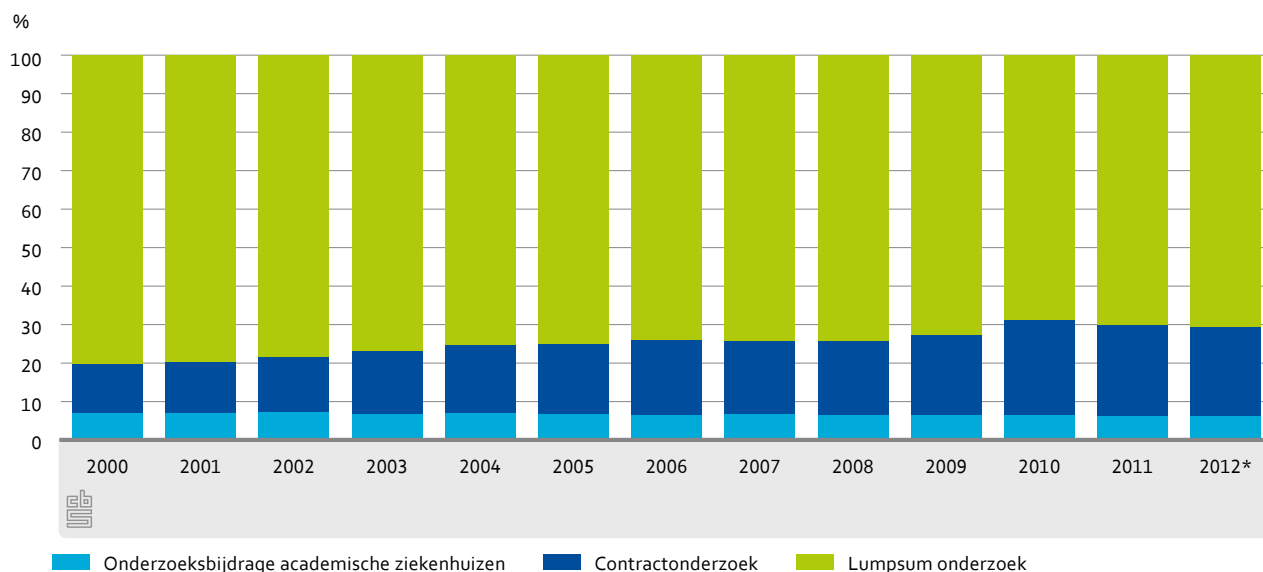
De overheid bekostigt de universiteiten met een lumpsum voor onderwijs en onderzoek. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) berekent het bedrag aan lumpsum op basis van onder andere het aantal ingeschreven bekostigde studenten, het aantal behaalde diploma's en het aantal promoties. Het ministerie onderscheidt bij de berekening van de lumpsum een onderwijs- en een onderzoeksdeel, maar de bekostiging wordt als één bedrag uitbetaald en de universiteiten mogen zelf bepalen waaraan ze het geld uitgeven. Vanaf 2011 loopt het deel van de lumpsum dat universiteiten voor onderzoek uitgeven op ten koste van het aan onderwijs bestede deel. Van 2011 naar 2012 stijgen de uitgaven voor onderzoek met ruim 100 miljoen euro.

Naast de lumpsum voor onderzoek, bekostigt de overheid ook onderzoek dat wordt uitgevoerd aan de medische faculteiten van de acht academische ziekenhuizen.

1.3.1 Lumpsum universiteiten besteed aan onderzoek en onderwijs

1.3.2 Overheidsuitgaven aan onderzoek uitgevoerd door universiteiten

Daarnaast laat de overheid contractonderzoek uitvoeren door universiteiten. Binnen de totale overheidsuitgaven voor onderzoek is het aandeel contractonderzoek sinds 2000 een stuk groter geworden, en dat gaat ten koste van het aandeel lumpsum. In 2012 besteedde de overheid 23 procent van haar onderzoeksmiddelen voor universiteiten aan contractonderzoek, een bedrag van ruim 730 miljoen euro. De universiteiten ontvingen in 2012 ruim 1,6 miljard euro aan inkomsten uit contractonderzoek, uitgevoerd voor overheid, bedrijven en organisaties in het buitenland.

1.3.3 Onderwijsuitgaven

	2000	2005	2010	2011	2012*
	mln euro				
Uitgaven aan onderwijs ¹⁾	23 196	32 159	39 567	39 971	40 650
overheid	19 638	26 864	32 802	33 187	33 203
uitgaven aan onderwijsinstellingen	18 031	24 876	30 395	30 322	30 814
subsidie- en fiscale regelingen	1 972	2 302	2 850	3 400	2 738
ontvangsten	365	314	443	535	349
huishoudens	1 947	2 936	3 468	3 231	3 746
uitgaven aan onderwijsinstellingen	1 749	2 250	2 563	2 624	2 701
overige uitgaven aan onderwijs	1 224	1 598	1 742	1 909	1 819
ontvangen bijdragen	1 026	912	837	1 302	775
bedrijven	1 418	2 109	2 866	3 032	3 354
uitgaven aan onderwijsinstellingen	1 692	2 399	3 447	3 636	3 764
overige uitgaven aan onderwijs	6	12	27	66	80
ontvangen subsidies	280	302	608	671	490
buitenland	193	250	431	521	348
uitgaven aan onderwijsinstellingen	78	134	277	292	304
subsidieregelingen	115	115	154	229	44
	% bbp				
Uitgaven aan onderwijs ¹⁾	5,5	6,3	6,7	6,7	6,8

Bron: CBS.

¹⁾ Van iedere sector worden de uitgaven gesaldeerd met de ontvangsten en bij elkaar opgeteld tot de totale uitgaven aan onderwijs. Er wordt gecorrigeerd voor dubbelstellingen. (Aflissingen op) studieleningen worden buiten beschouwing gelaten.

1.3.4 OESO-indicatoren onderwijsuitgaven

	Eenheid	2000	2005	2010	2011	2012*	
Overheidsuitgaven aan onderwijs ¹⁾	mln euro	20 832	28 368	35 086	35 529	35 438	
	% bbp	5,0	5,5	6,0	5,9	5,9	
	% overheidsuitgaven	11,3	12,3	11,6	11,9	11,7	
Uitgaven aan onderwijsinstellingen	mln euro	21 550	29 660	36 681	36 875	37 583	
	% bbp	5,2	5,8	6,2	6,2	6,3	
Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer	primair onderwijs	euro	3 981	5 623	6 533	6 536	6 690
	secundair onderwijs	euro	6 302	8 016	9 977	9 926	10 091
	tertiair onderwijs						
	inclusief onderzoek	euro	12 075	13 826	15 032	15 172	15 363
	exclusief onderzoek	euro	7 556	8 549	9 639	9 447	9 441

Bron: CBS.

¹⁾ Inclusief studieleningen aan huishoudens, exclusief ontvangsten van de overheid zoals aflissingen op studieschuld.

2. Europese onderwijsuitgaven

Om de nationale onderwijsuitgaven internationaal te vergelijken, wordt gebruik gemaakt van de indicatoren *Uitgaven aan onderwijsinstellingen* en *Overheidsuitgaven aan onderwijs*, uitgedrukt als percentage van het bbp. Een derde belangrijke indicator is *Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer*. Hieronder worden deze indicatoren gebruikt om verschillen en overeenkomsten tussen de landen in Europa aan te geven. 2010 is het meest recente jaar waarover cijfers voor een internationale vergelijking beschikbaar zijn.

2.1 Helft EU-landen verlaagt onderwijsbudget

In 2009 kromp de economie in bijna alle EU-21 landen²⁾ als gevolg van de economische crisis. Vanaf 2010 herstelde het bbp zich in de meeste Europese landen, met uitzondering van Griekenland, Spanje en Ierland. Terwijl het bbp steeg, daalden in 2010 echter in de helft van de Europese landen de overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen als percentage van het bbp. Als gevolg van beleid dat gericht is op het terugdringen van begrotingstekorten, zijn in deze landen de overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen omlaag gegaan of stegen ze minder hard dan het bbp. Vooral de Europese landen met een substantieel overheidstekort, zoals Griekenland, Ierland, Italië, Portugal en Spanje, bezuinigden in 2010 al op het onderwijsbudget (OESO, 2013).

Van de EU-21 landen waar de overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen als percentage van het bbp in 2010 nog wel stegen, was de stijging het sterkst in het Verenigd Koninkrijk (ruim 0,4 procentpunt). Daar stegen de overheidsuitgaven in 2010 als gevolg van meerjarig beleid en verplichtingen die tot 2010 doorliepen. Voor de begrotingsperiode 2011–2014 heeft de Britse regering het accent gelegd op het terugdringen van het begrotingstekort. Als onderdeel daarvan is het budget voor onderwijs verlaagd, vooral de investeringsbijdragen voor nieuwe gebouwen, ICT en de bekostiging van het hoger onderwijs. Om de daling van de onderwijsbijdragen te compenseren, hebben universiteiten de collegegelden fors verhoogd (Chowdry en Sibieta, 2011).

Ook in andere EU-21 landen waar in 2010 de overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen nog stegen, is in 2011 en 2012 een daling te zien (Eurydice, 2013). Afhankelijk van de omvang van nieuw begrotingsbeleid, nog lopende verplichtingen, de mate van herstel van het bbp e.d., passen overheden de onderwijsbudgetten in meer of mindere mate aan. Veel overheden proberen echter zo min mogelijk te bezuinigen op het onderwijsbudget. Onderwijs wordt gezien als belangrijke economische en sociale investering waarvan het budget niet te veel kan krimpen om het onderwijsaanbod, de gewenste kwaliteit van het onderwijs en het aantal studenten op termijn te behouden.

2.2 Uitgaven per leerling in primair onderwijs dalen bijna nergens

Binnen Europa bestaan grote verschillen tussen de hoogte van de uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer. In het primair onderwijs variëren de uitgaven van

²⁾ De EU-21 landen zijn de 21 OESO-landen die ook lid zijn van de Europese Unie: België, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden. In dit artikel is ook Noorwegen als niet EU-lid bij de vergelijking betrokken.

2.1 Internationale positie Nederland - deel 1¹⁾

Uitgaven aan onderwijsinstellingen als % bbp

Overheidsuitgaven aan onderwijs als % bbp

Totaal	w.v.			door de overheid							
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010		
	%			%			%				
Denemarken	7,1	7,9	8,0	Denemarken	6,5	7,5	7,6	Noorwegen	9,0	7,3	8,8
België	6,6	6,7	6,6	Noorwegen	7,3	6,1	7,5	Denemarken	7,7	8,7	8,8
Finland	5,9	6,4	6,5	België	6,3	6,4	6,4	Zweden	6,8	7,3	7,0
Ver. Koninkrijk	5,7	6,0	6,5	Finland	5,7	6,3	6,4	Finland	6,1	6,8	6,8
Zweden	6,3	6,7	6,5	Zweden	6,1	6,6	6,3	België	6,5	6,6	6,6
Frankrijk	6,0	6,3	6,3	Ver. Koninkrijk	5,1	5,3	5,9	Ver. Koninkrijk	5,4	5,6	6,3
Nederland	5,6	6,2	6,3	Frankrijk	5,5	5,8	5,8	Nederland	5,5	5,9	6,0
Oostenrijk	5,4	5,9	5,8	Oostenrijk	5,2	5,7	5,6	Oostenrijk	5,5	6,0	5,9
Spanje	5,1	5,6	5,6	Nederland	4,8	5,3	5,4	Frankrijk	5,6	5,9	5,9
Italië	4,8	4,9	4,7	Italië	4,5	4,5	4,3	Spanje	4,6	5,0	5,0
Duitsland	4,8	5,3	m	Spanje	4,5	4,9	4,8	Italië	4,6	4,7	4,5
Noorwegen	m	m	m	Duitsland	4,1	4,5	m	Duitsland	4,6	5,1	m
EU-21 gemiddelde	5,5	6,0	6,0	EU-21 gemiddelde	4,8	5,5	5,5	EU-21 gemiddelde	5,4	5,8	5,8

Bron: OESO, *Education at a Glance 2011*, *Education at a Glance 2012* en *Education at a Glance 2013*.

¹⁾ Internationale positie in vergelijking met de EU-21 landen, de 21 OESO-landen die ook lid zijn van de EU: België, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden. In dit artikel is ook Noorwegen als niet EU-lid bij de vergelijking betrokken.

m = missing, gegevens ontbreken.

4 120 (Amerikaanse) dollar per leerling in Tsjechië tot 21 240 dollar in Luxemburg. In het secundair onderwijs variëren de uitgaven van 4 553 dollar per deelnemer in Hongarije tot 17 633 dollar in Luxemburg³⁾ (OESO, 2013). Van de landen met de hoogste uitgaven per deelnemer in het secundair onderwijs, worden in België, Denemarken, Ierland, Luxemburg en Nederland de hoogste lerarensalarissen betaald na tien dienstjaren in deze sector. België, Denemarken, Noorwegen en Oostenrijk hebben bovendien de laagste aantallen leerlingen per leraar in het secundair onderwijs (OESO, 2013).

Bij de indicator *Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer* staan Noorwegen, Denemarken en Zweden over het algemeen op de hoogste posities. In 2010 zijn de uitgaven per deelnemer in het primair onderwijs in de meeste Europese landen hoger dan in 2009. Alleen in Italië, Estland, Denemarken, Spanje en Tsjechië lopen deze uitgaven terug. Spanje en Tsjechië zijn de enige landen waar de uitgaven per deelnemer in alle onderwijssectoren zijn gedaald in 2010.

In 2010 scoort Nederland voor de meeste indicatoren boven het Europese gemiddelde, behalve voor *Overheidsuitgaven aan onderwijsinstellingen* als percentage van het bbp en *Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer* in het primair onderwijs. In Nederland zijn

³⁾ Deze vergelijkingen worden uitgedrukt in Amerikaanse dollars omdat ze oorspronkelijk berekend zijn om vergelijkingen te maken tussen OESO-lidstaten. De vergelijkingen zijn gebaseerd op koopkrachtpariteiten (ook wel aangeduid met de Engelse term purchasing power parity (PPP)), waarbij de wisselkoers is gecorrigeerd voor het verschil in prijsniveau tussen de verschillende landen.

de uitgaven per deelnemer in 2010 alleen in het hoger onderwijs gedaald, in het primair en secundair onderwijs zijn de uitgaven per deelnemer gestegen.

2.2 Internationale positie Nederland – deel2¹⁾

Uitgaven van onderwijsinstellingen per deelnemer

	primair onderwijs			secundair onderwijs		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
	dollar			dollar		
Noorwegen	11 077	11 833	12 255	Noorwegen	13 070	13 883
Denemarken	10 080	11 166	10 935	Oostenrijk	11 741	12 589
Oostenrijk	9 542	10 080	10 244	Nederland	10 950	11 793
Zweden	9 080	9 382	9 987	Denemarken	10 720	11 036
Ver. Koninkrijk	8 758	9 088	9 369	België	10 511	10 775
België	8 528	8 341	8 852	Frankrijk	10 231	10 696
Italië	8 671	8 669	8 296	Ver. Koninkrijk	9 487	10 013
Nederland	7 208	7 917	7 954	Zweden	9 940	10 050
Finland	7 092	7 368	7 624	Spanje	9 792	10 111
Spanje	7 184	7 446	7 291	Finland	8 659	8 947
Frankrijk	6 267	6 373	6 622	Italië	9 315	9 112
Duitsland	5 929	6 619	m	Duitsland	8 606	9 285
EU-21 gemiddelde	7 257	7 762	8 277	EU-21 gemiddelde	9 116	9 513

	tertiair onderwijs incl. R&D			tertiair onderwijs excl. R&D		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
	dollar			dollar		
Zweden	20 014	19 961	19 562	Noorwegen	11 598	11 290
Denemarken	17 634	18 556	18 977	Nederland	11 203	11 479
Noorwegen	18 942	19 269	18 512	Ver. Koninkrijk	8 399	9 889
Nederland	17 245	17 849	17 161	Oostenrijk	10 477	9 811
Finland	15 402	16 569	16 714	Frankrijk	9 854	10 042
Ver. Koninkrijk	15 310	16 338	15 862	Finland	9 592	10 085
België	15 020	15 443	15 179	België	9 713	10 001
Frankrijk	14 079	14 642	15 067	Spanje	9 451	9 656
Oostenrijk	15 043	14 257	15 007	Zweden	10 019	9 464
Spanje	13 366	13 614	13 373	Italië	5 959	5 980
Italië	9 553	9 562	9 580	Denemarken	m	m
Duitsland	15 390	15 711	m	Duitsland	9 504	9 594
EU-21 gemiddelde	12 958	12 967	12 856	EU-21 gemiddelde	8 315	8 332

Bron: OESO, *Education at a Glance 2011*, *Education at a Glance 2012* en *Education at a Glance 2013*.

¹⁾ Internationale positie in vergelijking met de EU-21 landen, de 21 OESO-landen die ook lid zijn van de EU: België, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Polen, Portugal, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Verenigd Koninkrijk en Zweden. In dit artikel is ook Noorwegen als niet EU-lid bij de vergelijking betrokken.

m = missing, gegevens ontbreken.

Begrippen

Onderwijsuitgaven

Alle uitgaven aan het Nederlandse onderwijs door overheid, huishoudens, bedrijven en internationale organisaties. Dit zijn uitgaven aan onderwijsinstellingen, aan subsidies, studiefinanciering, tegemoetkoming in de schoolkosten en overige tegemoetkomingen, maar ook de uitgaven voor boeken, materialen en openbaar vervoer door huishoudens. Eventuele ontvangsten zijn met de uitgaven verrekend. Studieleningen worden bij de berekening van de totale onderwijsuitgaven buiten beschouwing gelaten, omdat leningen geen echte uitgaven zijn. Ze worden namelijk na een bepaalde tijd terugbetaald. Ook de aflossingen op studieleningen worden niet meegerekend.

Literatuur

Chowdry, H. en Sibieta, L. (2011). *Trends in education and schools spending. Briefing Note BN121*. Institute for Fiscal Studies. Verkregen via internet: <http://www.ifs.org.uk/bns/bn121.pdf>.

Eurydice (2013). *Funding of Education in Europe 2000-2012: The Impact of the Economic Crisis. Eurydice Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Verkregen via internet: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/147EN.pdf.

OESO (2013), *Education at a Glance 2013: OECD Indicators*. OECD publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2013-en>

OESO (2012), *Education at a Glance 2012: OECD Indicators*. OECD publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2012-en>

OESO (2011), *Education at a Glance 2011: OECD Indicators*. OECD publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2011-en>

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
–	Nihil
–	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2012–2013	2012 tot en met 2013
2012/2013	Het gemiddelde over de jaren 2012 tot en met 2013
2012/'13	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2012 en eindigend in 2013
2010/'11–2012/'13	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2010/'11 tot en met 2012/'13

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70, fax 070 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2013.
Vereenvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.